

Positive aspects of migration: Roma women as agents of change

Authors:

Emanuela Ignăţoiu-Sora

Expertise in human rights and European policies. She published „Equality and non-discrimination in the case-law of the European Court of Justice”, at C.H. Beck. PhD in law from European University Institute.

Liviu Iancu

BA and MA in History at the University of Bucharest, with specialisation in rhetoric, political and military relations in Ancient Greece. Currently, he is conducting a PhD research on migration and international relations in antiquity. Columnist at EuroPunkt, writing on migration and the foreign policy of the EU.

Translation into Norwegian: **Even Steffenrem**

Positive aspekter ved migrasjon: Romkvinner som aktører for endring

Innhold

INTRODUKSJON	3
METODE	5
SEKUNDÆRFORSKNING	8
HISTORISKE FAKTORER SOM FORKLARER DEN NÅVÆRENDE STATUSEN TIL ROMKVINNER	24
FELTARBEID	27
RESULTATER	33
FORTOLKNING AV RESULTATER	41
Migrasjonens dimensjoner og karakteristikk	41
Foretrukne land	41
Årsaker til migrasjon	43
Romfolks arbeid i Norge	43
Almene følger av migrasjon	44
Partikulære effekter på romkvinner status	46
KONKLUSJONER	48
ANBEFALINGER	50
Bibliografi:	51

INTRODUKSJON

Denne rapporten ble skrevet til forskningsprosjektet 'Positive aspekter ved migrasjon: romkvinner og romhåndverkere som aktører for endring', som ble utført av Eurocentrica som en del av av 'PA17/RO13 - promotering av mangfold i kunst og kultur i den europeiske kulturarven'.

Målet med prosjektet er å bidra til kulturell dialog og bevare europeiske identiteter gjennom forståelse av kulturelt mangfold, ved å sette fokus på positive aspekter ved romfolks migrasjon (Romkvinner og romhåndverkere som aktører for endring).

De spesifikke målene til prosjektet er:

- Å dokumentere romfolkets kulturhistorie og finne frem til en bedre forståelse av kulturelt mangfold ved å utføre en forskningstudie som tar for seg de positive effektene av migrasjon for selvstendigjøring av romkvinner.
- Å finne frem til en bedre forståelse av kulturelt mangfold og konsolidere kulturell dialog ved å promotere romfolks tradisjonelle håndverk gjennom to arrangementer i Norge.

- Å tilgjengeliggjøre romfolks kultur for et større publikum ved spredning av forskningsstudien og ved å organisere to arrangementer i Norge med fokus på romfolkets tradisjonelle håndverk.

METODE

Rammen for forskningen var å identifisere positive effekter av romkvinner migrasjon.

Hovedmålene til studien var:

- Å finne ut hvilke romkvinner i lokalsamfunnene som har reist ut av landet.
- Å kartlegge hvilke land og steder som de reiser til.
- Å fastsette hyppigheten av utenlandsreiser
- Å identifisere hovedeffektene av migrasjon, med fokus på de positive sidene.
- Å bekrefte den hypotesen at migrasjon legger til rette for en viss selvstendigjøring av romkvinner innenfor rammen av deres familie og lokalsamfunn.
- Å kartlegge på hvilke måter romfolk forbedrer sin finansielle situasjon mens de er i utlandet.
- Å sammenstille data vedrørende romkvinner sosioøkonomiske situasjon og utdanning med data om migrasjon.
- Å undersøke romfolks egen oppfatning av hvordan migrasjon påvirker deres situasjon.
- Å avkrefte oppfatninger om utstrakt menneskesmugling.
- Å komme med anbefalinger basert på studiens konklusjoner.

For å gjennomføre disse målene har vi anvendt både kvantitative og kvalitative forskningsmetoder.

Teknikker og metoder for innsamling av data:

- Sekundærforskning som fokuserte på relevant litteratur. Målet var å situere dette prosjektet i en større litteratur om migrasjon, romfolk og kjønn.
- Kvantitativ forskning i form av en spørreundersøkelse.
- Kvalitativ forskning som bestod av 15 semistrukturerte intervju med forutbestemte spørsmål. Metoden ble brukt for å utforske hvordan respondentene oppfatter migrasjon, men også for å identifisere personer med oppfatninger som krevde nærmere undersøkelser.
- 5 dybdeintervjuer som følge av de semi-strukturerte intervjuene. Metoden ble valgt for å kunne fokusere på romkvinnens egne fortellinger om sine opplevelser. Metoden ble dessuten valgt for å veie opp for svakere sider ved de semistrukturerte intervjuene (forskerne ville få vansker med å utforske komplekse oppfatninger og spørsmål). Videre tillater denne metoden romkvinner å dele sine erfaringer slik de selv velger å formidle den, i motsetning til de semistrukturerte intervjuene hvor forskeren allerede har bestemt hvilke spørsmål som er viktige.

Vi har basert vår forskning på tidligere studier innenfor sosiologi og antropologi¹, på folketellinger² og på kvartalsrapporter fra Nasjonal Romforening som samles inn ukentlig³. Vi la spesielt stor vekt på

---

¹N. Glick Schiller, A Global Perspective on Transnational Migration: Theorizing Migration without Methodological Nationalism, Working Paper, No. 67, University of Oxford, 2009 . N. Glick Schiller, 'The centrality of ethnography in the study of transnational migration: seeing the wetland instead of the swamp', in Foner, N. (ed.) American Arrivals: Anthropology Engages the New Immigration. Santa Fe: School of American Research Press, 2003.

²National Census- Romania, 2011.

³National Agency for Roma, kvartalsrapporter.

frasene og ordvalgene som romkvinnene brukte for å beskrive sine egne erfaringer vedrørende migrasjon⁴.

De forutbestemte spørsmålene så etter:

- Migrasjonsfrekvens
- Migrasjonsruter
- Støttenettverk (familie etc)
- Subjektive erfaringer av migrasjon
- Årsaker til migrasjon
- Følgene av migrasjon
- Mulige tilfeller av menneskesmugling

Representativ prøvetaking:

Probabilistisk

Forskningsmetode:

Personintervju og spørreskjema.

Redskaper:

- Spørreundersøkelse
- Intervjuspørsmål

---

⁴J. Grill, Mobilities among Roma from Eastern Slovakia, "Going up to England: Exploring Mobilities among Roma from Eastern Europe," Journal of Ethnic and Migration Studies, Vol. 38, No. 8, September 2012, pp. 1269-1287.

SEKUNDÆRFORSKNING

Denne rapporten er situert innenfor den bredere og komplekse konteksten av kontemporær mobilitet blant romfolk⁵. Jan Grill nevner for eksempel "varierende former for mobilitet" ⁶. Forskerne ble imidlertid møtt med et dilemma under skrivingen av denne rapporten, vedrørende bruken av begrepet "mobilitet(er)" versus "migrasjon(er)". Selv om "mobilitet" er mer egnet til å beskrive de konstante og komplekse bevegelsene, både fysiske og eksistensielle⁷, bestemte vi oss for å bruke begrepet "migrasjon" fordi det er mer passende fra et juridisk synspunkt, siden denne forskningen fokuserer på forflytningen av romfolk til og fra Norge. Siden Norge ikke er en del av EU fremstod "migrasjon" og internasjonal migrasjonslovgivning som det beste valget.

Det er viktig å gjøre rede for begrepet "rom" og måten det blir brukt i denne rapporten. Begrepet "rom" ble introdusert i den internasjonale diskursen på 1970-tallet av representanter fra rommiljøer, for å erstatte begrepet "sigøynere" som ble ansett å være diskriminerende⁸.

---

⁵N. Sigona, P. Vermeersch, Editors' Introduction. The Roma in the New EU: Policies, Frames and Everyday Experiences, *Journal of Ethnic and Migration Studies*, 2012, vol. 38, No. 8, p. 1189.

⁶J. Grill, Mobilities among Roma from Eastern Slovakia, "Going up to England: Exploring Mobilities among Roma from Eastern Europe," *Journal of Ethnic and Migration Studies*, Vol. 38, No. 8, September 2012, pp. 1269-1287.

⁷Jan Grill, idem.

⁸V.I. Klimova-Alexander, *The Romani Voice in World Politics, The United Nations and Non-State Actors*, Ashgate, 2005.

Det kommer etymologisk fra romani-ordet "romm", som betyr "mann, ektemann"⁹. Det er viktig å understreke at "rom" i dag er en paraplybetegnelse som omfatter en rekke meget forskjellige undergrupper: sinti, manouches, kalderash etc.

For denne rapportens formål betegner begrepet "romfolk" østeuropeiske romfolk/sigøynere, hovedsakelig de som tilhører to lokalsamfunn i den søndre delen av Romania som denne studien har tatt for seg.

Østeuropeiske romfolk/sigøynere «ble ansett som en litmus-test på innlemmelsen i EU av en rekke menneskerettighetsgrupper, EU-institusjoner og politikere fra andre medlemsstater¹⁰.» Denne korrelasjonen mellom innlemmelsen i EU og situasjonen til romfolk i sine respektive nasjoner, i tillegg til den potensielle økningen i migrasjon blant romfolk, forklarer delvis eksplosjonen av akademisk forskning som tar for seg romfolk i løpet av de siste par tiårene. Vi kan identifisere flere retninger innenfor romstudier:

- Lingvistiske studier¹¹

---

⁹I. Hancock, *We are the Romani People*, University of Hertfordshire Press, 2002.

¹⁰P. Vermeersch, (2012) *Reframing the Roma: EU Initiatives and the Politics of Reinterpretation*, *Journal of Ethnic and Migration Studies*, 38:8, 1195-1212.

¹¹Y. Matras, *Romani: A Linguistic Introduction*, Cambridge University Press, 2005

- Historiske studier¹²
- Antropologiske studier¹³
- Sosiologiske studier¹⁴
- Juridiske studier¹⁵

Den store majoriteten av forskning knyttet til romfolk er tverrfaglig, gitt kompleksiteten til feltet. Romfolks migrasjon er illustrerende i denne sammenhengen. Migrasjon blant romfolk beskrives vanligvis som **familieorientert**. Gamella¹⁶, for eksempel, karakteriserer romfolks migrasjon som en "familiereise", noe som gjør det uvanlig å støte på menn og kvinner som migrerer alene.

Denne familiemigrasjonen avhenger i hovedsak av tidligere nettverk (slekt og venner), selv om det har blitt uttrykt noen bekymringer

---

¹²I. Hancock, *The Pariah Syndrome, An Account of Gypsy Slavery and Persecution*, Karoma Publishers, 1989, V. Achim, *The Roma in Romanian History*, Central European University Press, 2004.

¹³Michael Stewart, *Time of the Gypsies*, Westview Press, 1997. Leo Lucassen, *The power of definition. Stigmatization, Minoritisation and Ethnicity Illustrated by the History of Gypsies in the Netherlands*.

http://s3.amazonaws.com/academia.edu.documents/30444001/cim_pdf461.pdf?AWSAccessKeyId=AKIAJ56TQJRTWSMTNPEA&Expires=1440854028&Signature=Rx8FudsdzTy9M14Z9pj%2BuK46%2F5Q%3D&response-content-disposition=inline

¹⁴E. Zamfir, C. Zamfir, *Țiganiii între ignorare și îngrijorare*, București, Alternative, 1993. G. Fleck, C. Rughiniș, *Come Closer-Inclusion and Exclusion of Roma in Present-Day Romanian Society*, Human Dynamics, Bucharest, 2008.

¹⁵Emanuela Ignatou-Sora, *The discrimination discourse in relation to the Roma: its limits and benefits*, *Ethnic and Racial Studies*, vol. 34, no. 10, pp. 1697-1714.

¹⁶J. Gamella, *La inmigración Ignorada: Roma/Gitanos de Europa Oriental en España, 1991-2006* http://www.ugr.es/~pwlac/G23_08JuanF_Gamella.html

vedrørende menneskesmugling¹⁷. Den karakteriseres av stor og **konstant mobilitet**: ikke bare migrerer romfolk fra Romania til Norge, men også innenfor landegrensene i både Norge og Romania¹⁸. Den er nokså **ubetydelig i størrelse**, men meget viktig i forhold til de reaksjonene som vekkes¹⁹. Den ansees vanligvis å være drevet av sosioøkonomiske årsaker, av rasisme og eksklusjon fra arbeidsmarkedet, men blir også oppfattet som en jakt på et bedre liv, og i denne sammenhengen er migrasjon ensbetydende med å skape seg en bedre fremtid, å selv definere et bedre liv.

Migrasjon blant romfolk **er ikke et nytt fenomen**, og de første lovene som forsøkte motvirke og kontrollere denne daterer tilbake til 1400-tallet. Romfolks migrasjon har alltid vært **under oppsyn og kontroll** på en eller annen måte. Selv om senere forsøk på å motvirke og kontrollere denne migrasjonen ikke er noe nytt, har disse forsøkene utvilsomt antatt nye former, i særdeleshet gjennom involveringen til institusjoner tilknyttet EU, og de kraftige etterdønningene i media og offentligheten ellers.

---

¹⁷Eric Helms, *Invisible victims: an analysis of human trafficking vulnerability and prevention in Bulgarian Romani Communities*, Thesis presented at the University of Denver, 2013.

¹⁸T. Sordé Martí, Ariadna Munté, Ana Contreras & Oscar Prieto-Flores (2012), *Immigrant and Native Romani Women in Spain: Building Alliances and Developing Shared Strategies*, *Journal of Ethnic and Migration Studies*, vol. 38, no. 8, pp. 1233-1249, p. 1234

¹⁹A. Nacu, *From Silent Marginality to Spotlight Scapegoating? A Brief Case Study of France's Policy Towards the Roma*, *Journal of Ethnic and Migration Studies*, vol. 38, no. 8, pp. 1323-1328.

Opphetede debatter som kommer i etterkant av, og av og til utløser, raske og repressive juridiske sanksjoner er illustrerende: i Norge, Frankrike, Italia, Danmark²⁰. Det er merkelig hvordan et lite antall migranter har provosert frem så store reaksjoner²¹.

Tilfellet i Frankrike er særdeles talende, og flere akademikere har dokumentert og gitt forklaringer på dette. Alexandra Nacu dokumenterer de massive reaksjonene - over en periode på bare et par uker sommeren 2010 - på tilstedeværelsen av bare et par hundre romfolk på fransk territorium²²

En senere retning akademisk forskning tar disse problemene et skritt videre ved å undersøke metoder for å kontekstualisere og fortolke romfolks migrasjon, hovedsakelig av politiske årsaker. I en artikkel fra 2012, for eksempel, diskuterer Peter Vermeersch nye forståelsesrammer for romfolk og forskjellige politiske aspekter ved måten de blir fremstilt ²³ Han bruker endringer i EUs politikk vedrørende romfolk som en innfallspport til å diskutere hvordan

---

²⁰Se mediedekning.

²¹Teresa Sordé Martí", idem, p. 1234: "The LUNGO DROM observation project (2004_07) anslår størrelsen på migranter med rombakgrunn å være mellom 5,900 og 7,100 mennesker. Nyere data anslår at mellom 600 og 700 rom-migranter fra øst-europa oppholder seg i Barcelona-området (FSGG 2009), et annet estimat på 600 ble beregnet i 2005 (Generalitat de Catalunya 2006)"

²²A. Nacu, idem.

²³P. Vermeersch, Reframing the Roma: EU Initiatives and the Politics of Reinterpretation, *Journal of Ethnic and Migration Studies*, 2012, vol. 38, no. 8, 1195-1212.

migrasjon har blitt rekontekstualisert av forskjellige aktører som nasjonalstater, EU, Europeiske institusjoner og NGO'er. Faren med å understreke romfolks europeiske dimensjon er:

"(...) at man risikerer å skaffe til veie nytt diskursivt materiale for nasjonalistiske politikere med en anti-romani agenda som forsøker minimere eller vri seg unna sitt nasjonale ansvar ved å vektlegge EUs rolle og ansvar. De anvender seg også av romfolkets angivelige "Europeiskhet" for å ekskludere dem symbolsk fra sitt eget nasjonale rom og fremstiller dem ikke bare som "Europeere" men også som "outsidere" og "kulturelle avvikere"²⁴.

En stor del av den kontemporære litteraturen om romfolk tar utgangspunkt i mobiliteten innad i EU²⁵, noe som legger til en helt ny dimensjon med tanke på EU-borgerskap og de rettighetene som følger med dette. Særlig de sosiale rettighetene har satt i gang forskning på romfolks påståtte utnyttning av velferdssystemer, kjent som "velferdsturisme".

Denne forskningsretningen, fremdeles under utvikling, betrakter forholdet mellom velferdsgoder og oppholdstid og ressursbetingelser,

---

²⁴Vermeersch understreker at institusjoner tilknyttet EU de siste årene har hatt en tosidig tilnærming til romfolk. På den ene siden forsøk på å fremstille dem som en gruppe med behov for særlig oppmerksomhet og omsorg, og på den andre forsøk på å fremstille dem som syndebukker. P. Vermeersch, idem, p. 1195

²⁵Sigona, Vermeersch, idem, p. 1190.

særlig i forhold til Direktiv 38/2004, i tråd med perspektiver fra Domstolen i den Europeiske Union, med sin delikate og komplekse "balansering av interesser"²⁶. Dano-saken er av spesiell interesse²⁷. Disse diskusjonene forholder seg i stor grad til den større debatten om sosial inkludering av romfolk som promottes på EU-nivå²⁸, og er komplementære i forhold til en voksende litteratur om EUs juridiske rammeverk for sosial inklusjon, som er en del av en større forskning på Lisboa-traktatens nye formuleringer angående sosial omsorg og sosial inklusjon²⁹.

Sammen med spørsmål om kontekst og sosial inklusjon tar den akademiske litteraturen om romfolk også for seg krav om sikkerhet

---

²⁶J. D. Mather, *The Court of Justice and the Union Citizen*, *European Law Journal*, 2005, Vol. 11, issue 6, pp. 722-743.

²⁷Case C-333/13 *Elisabeta Dano, Florin Dano v Jobcenter Leipzig*.

²⁸For å nevne bare noen: *Common Basic Principles on Roma Inclusion*; various financial instruments, such as the European Social Fund or the European Regional Development Fund. For mer informasjon, se <http://www.errc.org/cms/upload/file/improving-the-tools-for-the-social-inclusion-and-non-discrimination-of-roma-in-the-eu-2010.pdf>

²⁹Mark Dawson, *New Governance and the Transformation of European Law: Coordinating EU Social Law and Policy*, Cambridge University Press, 2011. Stefan Bernhard, *The European Paradigm of Social Exclusion*, *Journal of Contemporary European Research*, Vol. 2, No.1, 2006, pp. 41-57. David M. Trubek, Louise G. Trubek, *Hard and Soft Law in the Construction of Social Europe: the Role of the Open Method of Co-ordination*, *European Law Journal*, Vol. 11, No. 3, May 2005, pp. 343-364. Eva Sobotka, Peter Vermeersch, *Governing Human Rights and Roma Inclusion: Can the EU be a Catalyst for Local Social Change?*, *Human Rights Quarterly*, Volume 34, Number 3, August 2012, pp. 800-822. Not just the Lisbon Treaty new language, but all the changes post „Lisbon Strategy”, and under „Lisbon 2020”. For more, see Mark Dawson, Bruno De Witte, *The EU Legal Framework of Social Inclusion and Social Protection: Between the Lisbon Strategy and the Lisbon Treaty*, in Bea Cantillon, Herwig Verschueren, Paula Ploscar (eds), *Social Inclusion and Social Protection in the EU: Interactions between Law and Policy*, Antwerp, Intersentia, 2012, *Law and Cosmopolitan Values*, 2, pp. 41-69

som en årsak til å kontrollere deres mobilitet. Nando Sigona og Peter Vermeersch fletter med stor dyktighet romfolkets migrasjon til et stor spenn av tematikker: *"politiske debatter om romfolks mobilitet på EU-nivå, så vel som i medlemsstater, polariseres mellom krav om sikkerhet og kontroll over mobilitet og migrasjon på den ene siden, og appeller om å kjempe mot diskriminering, øke mulighetene for romfolks sosiale inklusjon og å forsvare deres rettigheter som minoritet på den andre. Disse forsøkene på å styre de mangfoldige formene for mobilitet blant romfolk har også skapt forandringer i måten denne mobiliteten erfares av romfolk selv, og i måten de har blitt fremstilt på i offentlige diskusjoner.*³⁰"

Det er også viktig å nevne den forskningen som har blitt utført angående forbindelsen mellom migrasjon og diskriminering: negativ mottagelse i vertsnasjoner, årsakene til beslutninger om å forlate hjemland. Portes og Rumbaut har skrevet om dette perspektivet³¹, og

---

³⁰Sigona, Vermeersch, idem, p. 1190. G. Sasse, Securitisation or securing rights? Exploring the conceptual foundations of policies towards minorities and migrants in Europe, *Journal of Common Market Studies*, vol. 43, no.4, pp. 673-693: "throughout the last decade the EU has increasingly linked its security interests with the promotion of rights in the field of minority protection and anti-discrimination"

³¹A. Portes, R. Rumbaut, *Immigrant America: a Portrait*. Los Angeles and Berkeley: University of California Press, 2006. A. Portes, D. MacLeod, What shall I call myself? Hispanic identity formation in the second generation, *Ethnic and Racial Studies*, vol. 19, no. 3, pp. 523-547.

konkret angående romfolk finnes studiene utført av Bancroft (2001), Crowe (2003), og Sigona (2007)³².

En annen forskningsretning forholder seg til måten romfolks migrasjon påvirker demografien til medlemsland i forhold til verdier og romfolks identitet, så vel som politikken som utformes av diverse aktører og institusjoner. Sigona og Trehan beskriver hvordan EUs innlemmelse av øst-europeiske nasjoner har gjort det vanskelig for EU å ikke gjøre romfolks migrasjon til en del av sin politikk³³. Romfolks migrasjon blir også presentert som et middel for EU "å utøve press på medlemskandidater med den hensikt å mildne frykten for stor-skala migrasjon til vesten³⁴".

Konsekvensene av romfolks migrasjon er dokumentert blant annet i en artikkel av Jan Grill, hvor han særlig beskriver de eksistensielle erfaringene knyttet til romfolks migrasjon fra Slovakia til Storbritannia. Han skiller mellom "fysisk" og "eksistensiell" migrasjon for å beskrive en imaginativ og symbolske dimensjon. Ved å observere erfaringene til en mann fra romsamfunnet (Thulo) som bestemte seg for å vende

---

³²A. Bancroft, *Roma and Gypsy Travellers in Europe, Modernity, Race, Space and Exclusion*, Ashgate, 2005; D.M. Crowe, *A History of the Gypsies of Eastern Europe and Russia*, London: I.B. Tauris, 1996.

³³Se også P. Vermeersch, idem, p. 1196: „the increase of Romani migration to Western Europe has made it more difficult for the EU to narrow down to merely a problem of Eastern Europe. It has also forced the old EU members in the West to take the situation of their own native Romani citizens, which they so far had more or less ignored, more seriously..

³⁴P. Vermeersch, idem, p. 1199

hjem fra Storbritannia får Grill vist frem hvordan romfolks beslutninger om å knytte seg til eller koble seg fra migrasjons-stier ikke nødvendigvis er betinget av økonomiske omstendigheter. Thulo bestemte seg ikke bare for å vende tilbake til Slovakia fordi han ikke var i stand til å skaffe arbeid, men fordi han følte seg maktesløs og "i konflikt med sin egen ide om maskulinitet og sin egen plass i romfolks sosiale univers"³⁵.

Grills avhandling er illustrerende for kompleksiteten vedrørende romfolks migrasjon, og særlig den andre delen av denne rapporten, som fokuserer på feltarbeid, er spesielt oppmerksom på at romfolks situasjon varierer fra land til land, fra sted til sted, hvilket også fører til en store forskjeller vedrørende deres migrasjon- noe som burde taes til etterretning av beslutningstagere og de som utformer politikk.

Romfolks migrasjon har nylig blitt et forskningsobjekt basert på en allmenn idé at den representerer en "betydningsfull bevegelse", oppfattet som frigjørende og forbundet med et håp om en bedre fremtid (ikke bare en fysisk men også en eksistensiell bevegelse)³⁶.

Dette frigjørende aspektet er nytt i migrasjonsstudier, spesielt studier som fokuserer på kvinners migrasjon, og det er også slik vi har tilnærmet oss vår forskning i Targu Carbunesti og Scoarta. Det har over

---

³⁵ Idem, P. 1275

³⁶ I følge Hage, „any physical mobility is conditioned by a preceding urge for existential mobility, which is closely associated with a desire for a more viable self”, (2005, 470, apud. Grill, p. 1271)”

de siste tre tiårene vært en økende tendens til å inkorporere kjønn i migrasjonsstudier³⁷, og de viktigste spørsmålslinjene har rettet seg mot årsaker til migrasjon, om de måtene migrasjon påvirker vertssamfunnene, hjemlandene og familiene - men inntil 1980 var forskning på kvinners migrasjon relativt sjelden³⁸.

Den store andelen studier i dette området er rettet mot kvinners sårbarhet forbundet med migrasjon, og bare nylig har det skjedd en dreining mot migrerende kvinners frigjøring og rolle som aktør. Denne studien er på linje med denne nye tendensen slik den har åpnet for nye tilnæringsmetoder i det større feltet av feministiske studier, som har utviklet seg fra å kritisere undertrykkende betingelser og forhold til å fremstille kvinner som viktige aktører i migrasjonsprosessen³⁹.

Flere studier er grunnleggende for denne nye tilnærmingen, og er skrevet i forbindelse med migrasjon fra Filipinene eller Mexico til USA, eller om tyrkisk migrasjon til Tyskland og EU⁴⁰. Forskningen på romfolks migrasjon er fremdeles under utvikling og kan bare delvis situeres i den eksisterende litteraturen om migrasjon og kjønn, hovedsakelig grunnet deres status som EU-borgere.

---

³⁷Krummel, p. 1175

³⁸Pessar and Mahler 2003, Morokvasic 1984. Wright 1995

³⁹Se under

⁴⁰(Hochschild 2000; Hondagneu-Sotelo 1994; Lister et al. 2007; Parren 2008).

Når vi diskuterer aktørrollen i kvinners migrasjon burde vi understreke at forskningsfunn i stor grad motsier hverandre. Mens noen forfattere setter likhetstegn mellom kvinners migrasjon og økt økonomisk autonomi⁴¹ med en økende deltagelse i samfunnslivet og større bevissthet om deres rettigheter⁴², er det en voksende litteratur som retter fokus på økt undertrykkelse av kvinner som migrerer, hvor forfattere som Hirsch⁴³ synliggjør mektige strukturelle aspekter som global økonomisk ulikhet, lønnsforskjeller mellom land og menneskesmugling. Noen forfattere går så langt som å si at migrasjon har en betydelig påvirkning på ulikhet mellom kjønnene⁴⁴.

Men det er også flere nøkkelstudier som understreker migrasjonens påvirkning på kvinners rolle som aktører.

Leah Briones⁴⁵ illustrerer manifestasjonen og effektene av den globaliserte migrasjonen. Basert på 12 intervjuer med filippinske migranter i Hong Kong og Paris, som fokuserer på deres ansettelsesforhold og arbeidserfaringer, argumenterer Briones for at migrasjon av og til har en positiv effekt på kvinners liv. Målet hennes er å forene migrerende kvinners offerstatus med aktørrollen, og

---

⁴¹Pessar and Mahler 2003

⁴²Hirsch 1999

⁴³idem

⁴⁴Parrado and Flippen 2005

⁴⁵Leah Briones, *Empowering Migrant Women: Why Agency and ...*

utforske de mangfoldige dimensjonene ved kvinners migrasjon, spesielt ved å understreke hvordan kvinner, på tross av undertrykkende omstendigheter, fremdeles er i stand til å "skape rom for kontroll"⁴⁶. Ifølge denne studien oppnår migrerende kvinner en viss frigjøring gjennom å bli den største økonomiske bidragsyteren i sine familier. Det sentrale elementet i denne tilnærmingen er "levebrødet" til disse kvinnene, og deres erfaringer av dagliglivet.

En annen sentral bok i denne nye tendensen i kjønn- og migrasjonsforskning som fokuserer på aktør- snarere enn offerrollen er skrevet av Umut Erel, og tar for seg livshistoriene til ti godt utdannede tyrkiske kvinner med opphold i Tyskland og England. Hovedfokuset er igjen deres daglige erfaringer, livshistorier, og hvordan disse kvinnene klarte å skape alternative identiteter for seg selv som tyrkiske kvinner. Narrativer om erfaringer knyttet til utdanning er veldig viktige for disse kvinnene i forhandlingen om deres rolle på innsiden av familien og på arbeidsplassen.

I den større konteksten av kjønn- og migrasjonsstudier er studier om romkvinners migrasjon få og relativt nye. Dette er ikke noen overraskelse siden den etniske dimensjonen tradisjonelt har blitt marginalisert også innenfor kjønnsstudier⁴⁷. Kjønnsstudier er for tiden

---

⁴⁶Krummel, 2012

⁴⁷Fahry Bryceson et al. 2007, Puigvert 2001

under økende kritikk på flere punkter, som at kjønnsforskning i stor grad har vært forutinntatt da den for det meste ble utførte av hvite middelklassekvinner. Av denne årsaken fikk ikke de "andre kvinnene"⁴⁸ - et begrep hvor mange romkvinner kunne inkluderes - stor oppmerksomhet i forskningsstudier⁴⁹.

Tendensen til å ignorere situasjonen til romkvinner er ikke eksklusiv til migrasjon, og kan også observeres i andre områder. Likevel er det en økende tendens til å innbefatte kjønnsdimensjonen i politikk og forskning knyttet til romfolk. For eksempel vedtok det Europeiske Parlamentet i 2006 en *Resolusjon om romkvinner i den Europeiske Union*⁵⁰, hvor flere bekymringsverdige tendenser i forhold til romkvinner ble nevnt: lavere forventet levealder, stor grad av arbeidsløshet, strukturell diskriminering, lavere skoledeltagelse blant jenter, spredt praksis i tradisjonelle, patriarkalske miljø med å presse unge jenter inn i arrangerte ekteskap.

Det er allment akseptert at romkvinner har større risiko for sosial ekskludering, og forskjellige nasjonale og internasjonelle dokumenter

---

⁴⁸Lidia Puidgert (2001)

⁴⁹Gillborn and Mirza 2000

⁵⁰EU PA_TA (2006) 0244A6-0148/2006, European Parliament resolution on the situation of Roma women in the European Union (2005/2164 (INI))

har kontinuerlig understreket viktigheten av å ta kjønnsdimensjonen i betraktning⁵¹.

Blant de få studiene som fokuserer på rom-migranter vil vi nevne en artikkel skrevet av Teresa Sorde Marti⁵² om strategier som anvendes av migrerende rom- og Gitano-kvinner i Barcelona. Artikkelen er basert på 20 historier fra dagliglivet til migrerende romkvinner, 10 lokale Gitano-kvinner og 10 intervju med representanter fra NGO'er og sosialarbeidere i Barcelonaregionen. Gjennom uformelle møter (i parker, kirker) skapte disse kvinnene allianser som lot dem samle og dele strategier. Forfatteren konkluderer at:

"felles identitet promoterer ikke bare av politiske institusjoner og sivilsamfunnet, eller av transnasjonale sivile og politiske organisasjoner for romfolk, men også av hverdagslige interaksjoner på grasrota i de nabolagene hvor de bor sammen."⁵³

En sterk tendens i kjønns og migrasjonsstudier knyttet til romfolk er å situere forskningen på innsiden av familier, for å avdekke hva som befinner seg bak slørene av taushet. Maria-Carmen Pantea utførte for eksempel kvalitative intervju⁵⁴ med 54 kvinner fra seks romsamfunn i Romania (fra den vestlige delen Transilvania), med den hensikt å

---

⁵¹National Strategy for the Inclusion of Roma, 10 Basic Common Principles.

⁵²Teresa Sorde Marti, 2012.

⁵³P. 1234

⁵⁴Maria-Carmen Pantea (2012)

utforsøke kjønnsnormer og måten de påvirkes av migrasjon. Spørsmålet var hvorvidt romkvinner, som følge av migrasjon, oppnår større makt i sine familier og lokalsamfunn. Konklusjonen til hennes studie er at "Romkvinner migrering i stor grad er avhengig av kjønnsregimet i deres lokalsamfunn", og i denne sammenhengen "virker det som kvinners mobilitet tenderer til å bli ansett som en moralsk erklæring som enten forbedrer eller forringer måten en familie eller et fellesskap blir oppfattet".

Forfatteren argumenterer for at "de kompleksitetene som er involverte i rom-migrasjon kan ikke analyseres grundig hvis migrasjon bare betraktes som en *kulturell praksis* eller *gruppeprosess*", noe som får henne til å avslutte med å anbefale "mer raffinerte politiske intervensjoner som tar i betraktning de forskjellige undergruppene av kvinner i romsamfunnene".

De forskjellige formene for forskning vi har nevnt er betegnende for nyere endringer i forskningsperspektiv, som vektlegger aktørrollen til romkvinner i alle aspekter av deres liv: deres rolle i tradisjonelle dømmende situasjoner, de faktum at de tradisjonelt er betraktet som bærere av erfaring, kunnskap og informasjon⁵⁵. Vår egen forskning er situert i det samme teoretiske perspektivet.

---

⁵⁵Beck-Gernsheim et al. 2003, orde Marti 2007, Sanchez and Gimenez 2005.

HISTORISKE FAKTORER SOM FORKLARER DEN NÅVÆRENDE STATUSEN TIL ROMKVINNER

Den nåværende situasjonen til romsamfunn i Romania kan delvis forklares i lys av den historiske utviklingen til romfolk i territorier hvor rumenere er majoritetsbefolkningen. Et aspekt er den permanente marginaliseringen av romfolk, både fra statlig hold og fra resten av samfunnet⁵⁶. Denne marginaliseringen har forsterket den negative innflytelsen til moderniseringen av tradisjonelle rom-yrker, noe som har isolert dem i enda større grad.

Romfolks tilstedeværelse Romania er dokumentert fra den andre halvdel av 1300-tallet⁵⁷. Årsaken til rom-migrasjon i retning nordlige Donau kan synes å være sammenstøt med sosiale strukturer og institusjoner i Balkanstatene forbundet med den Ottomanske erobringen.

Fra begynnelsen var deres status "robi"⁵⁸, hvilket betyr at i bytte mot årlig skatt betalt til sine eiere (staten, bojarene, klostrene) hadde

---

⁵⁶Viorel Achim, *The Roma in Romanian History*, Budapest, New York, Central European University Press, 2004, p. 5-6, 207-209.

⁵⁷*Ibidem*, p. 15-20.

⁵⁸*Ibidem*, p. 29-30. În lumina izvoarelor, susținem mai degrabă această reconstrucție istorică decât cea prin care înrobirea romilor s-ar fi petrecut la o dată ulterioară și ai cărei exponenți sunt P.N. Panaitescu, „Le Rôle économique et social des Tziganes au Moyen Age en Valachie et en Moldavie”, în *XVII-e Congrès International d'Antropologie et d'Archéologie Préhistorique. VII-e Session de l'Institut International d'Antropologie. Bucarest, 1-8 Septembre 1937*,

romsamfunnene en betydelig grad av autonomi: de utøvde sine håndverk og levde stort sett som nomader. Mellom 1830 og 1860 ble det vedtatt flere lover for frigjøring av romfolk. Dessverre ble ikke denne lovgivningen fulgt opp med de nødvendige ressursene slik at romfolket kunne tilpasse seg sin nye status, noe som fikk alvorlige konsekvenser.

Noen av dem ble assimilert av majoritetsbefolkningen⁵⁹, andre valgte å migrere til vesten⁶⁰, mens enda andre ble råket av fattigdom. Denne kategorien ble mer og mer marginalisert, og overlevde hovedsakelig på sesongarbeid⁶¹.

Ingen av de politiske regimene i Romania har anlagt og implementert en enhetlig strategi basert på de virkelige behovene og problemene i romsamfunnene, som deres manglende tilpasning til den moderne økonomien og deres isolerte status. Målene til myndighetene har bare blitt møtt delvis og/eller midlertidig. Romfolkets situasjon har blitt stadig værre, selv om noe fremgang ble registrert mellom 1960-1970⁶².

București, 1939, pp. 933–942; și Nicolae Gheorghe, „Origin of Roma’s Slavery in the Romanian Principalities”, în *Roma* 7 (1), 1983, pp. 12-27.

⁵⁹Achim, *op. cit.*, p. 119-120.

⁶⁰*Ibidem*, p. 120-127.

⁶¹Oana Oprean, *The Roma of Romania*, College of Liberal Arts & Social Sciences Theses and Dissertations, Paper 96, 2011, p. 16-17.

⁶²Achim, *op. cit.*, p. 190-193; Oprean, *op. cit.*, p. 44.

Over en periode på omtrent 150 år forandret romfolket i Romania status fra en sosial kategori tilhørende middelalderen til en fattig sosial klasse, uten å bli i stand til å møte de nye kravene til markedet. De er slik fanget i en ond sirkel: marginalisering - fattigdom - manglende utvikling - økende ulikhet - marginalisering.

Det kulturelle aspektet ved marginalisering og fattigdom er for eksempel de vedvarende tradisjonene med negative følger for romkvinnene, som tidlige ekteskap, tidlig graviditet etc⁶³.

Siden 2000, som i den siste delen av 1800-tallet, har en av strategiene til romfolk vært migrering vestover, noe som ble muliggjort da Romania ble innlemmet i EU. Mens migreringen på 1800-tallet var permanent, er slik migrering blitt doblet med sesongbasert migrering.

---

⁶³Observații despre statutul tradițional al femeii în comunitățile rome în Ion Chelcea, *Țigani din România. Monografie etnografică*, București, Editura Institutului Central de Statistică, 1944, p. 194-198. Cercetarea de referință asupra familiei și natalității în comunitățile rome rămâne Cătălin Zamfir, Elena Zamfir (eds.), *Țigani între ignorare și îngrijorare*, București, Ed. Alternative, 1993, p. 66-90.

FELTARBEID

Mellom **15 og 17 Mai 2015** dro forskningsteamet bestående av Emanuela Ignatou-Sora og Liviu Iancu til Scoarta i Targu Carbunesti og Novaci (Gorj-provinsen), sammen med prosjektlederen Eugen Stancu og logistikk assistent Mihai Delea. Teamet hadde selskap av en lokal lege, Tudoroiu Patega Elena, som var til stor hjelp.

Spørreundersøkelser og intervju

De fleste spørreundersøkelsene tok omtrent fem minutter (12). Det korteste varte fem, det lengste 21 minutter. Intervjuene ble gjort i nærvær av andre personer (barn, familie) og av og til i bråkete omgivelser. Noen intervju ble avbrutt av utenforstående som kom med sine egne svar på spørsmålene. På grunn av dette ble noen svar stående ubesvarte. Forskerne ble ikke invitert inn i hjemmene, med ett enkelt unntak, når respondenten var lam.

Vi utførte feltarbeidet i fire stadier:

1. Utføre spørreundersøkelsen.
2. Semistrukturerte intervju
3. Frie intervju (lyd og video, vedlegg 3)
4. Intervju med lege og romaekspertes i Scoarta

SPØRREUNDERSØKELSER

Det var totalt 62 respondenter. Spørreundersøkelsen bestod av 26 spørsmål som fokuserte på tre kategorier:

- a) sosio-demografisk data (kjønn, alder, utdanning, inntekt)
- b) aspekter ved migrasjon (frekvens på utenlandsreiser, årsaker til migrasjon, måter å tjene penger, respondentenes oppfatning av hvordan migrasjon påvirker deres privatliv)
- c) forhold til autoriteter

SEMISTRUKTURERTE INTERVJU

Vi gjennomførte intervjuer med 15 personer som tok opp flere aspekter:

- a) deres erfaring utenlands
- b) måten respondentene oppfatter sin familie, lokalsamfunnet og Romania.
- c) fremtidsplaner (i Romania og Norge)
- d) hva respondentene ville forandre om de var i en beslutningstagende rolle (borgermester, minister, statsminister)

DYBDEINTERVJUER

Vi intervjuet fem personer som ble valgt blant de 15 forrige semistrukturerte intervjuene

Intervjuene varierte i lengde (mellom ti og tredve minutter). De ble holdt i hagen, på veien, på et marked eller i en butikk. Intervjuene fant

sted blant andre familiemedlemmer (koner, søstre, svigerfamilie, barn). Forskerne var innstilt på å holde styringen på intervjuene i tråd med målene de hadde satt, men det var tidvis noen uforutsette og forstyrrende elementer. For eksempel ba en mann i Scoarta om penger i bytte mot å svare på spørsmålene. En annen mann ble aggressiv da teamet ville ta bilde av huset hans.

Aspekter som ble tatt opp av medlemmer av lokalsamfunnene, som ikke ble betraktet innledningsvis i spørreundersøkelser eller intervju:

Helseproblemer ble tatt opp av respondentene en rekke ganger. En årsak til dette kan være tilstedeværelsen av en lege, men uttrykker også graden av uro for egen helse blant romfolk. Faktisk virker det som utbredelsen av kreft har økt i det lokalsamfunnet. Legen uttrykket også bekymring for ernærings situasjonen. Det er viktig å understreke at romfolk i Scoarta har familieleger og helseforsikring, og Scoarta har permanent helsepersonell.

Respondentene tok også opp spørsmålet om **rennende vann**. Det finnes bare ett offentlig uttak for vann i hele lokalsamfunnet, og som følge av dette har beboerne av Pistestii din Deal vansker med dagligdagse ting som å vaske klær og dusje.

Mangelen på arbeid i regionen ble tatt opp i alle intervjuene som hovedårsaken til deres problemer, og samtidig som løsningen (om nye

jobber ble skapt). De fleste fabrikkene som var i drift under kommunismen er blitt nedlagte (glassfabrikk, mursteinsfabrikken Unirea, grisefarmen Suinprod, kyllinggården Avicola). De eneste gjenværende arbeidsplassene er i gruver (Pesteană, Rosituta, Motru).

Rett før forskningsteamet besøkte disse lokalsamfunnene var det et team av journalister fra italiensk TV som besøkte Scoarta. Innbyggerne var sikre på at dette var hovedårsaken til at utlendinger (og særlig Nordmenn) vil stenge grensene og nekte dem inngang. Dette er årsaken til at de fleste respondentene var uvillige til å la seg eller husene sine fotografere.

Oppfatningen blant romfolk i Scoarta er, uten unntak, at **rumenere** har det bedre enn de selv. Det er ingen oppfatning av fattigdom blant majoritetsbefolkningen. En konsekvens av dette er en sterk følelse av sosial urettferdighet.

Presentasjon av lokalsamfunn:

Romsamfunnet i Socarta består av 900 personer (av en befolkning på 5100 innbyggere).

De som ble intervjuet er del av en gruppe bestående hovedsakelig av mursteinsmakere som utførte arbeid over store deler av landet. Etter 1989 dro mange av dem utenlands, spesielt til Portugal, men siden 2005/2006 har de foretrukket skandinaviske land (spesielt Norge og

Sverige). En av grunnene til dette er den økonomiske krisen, som har forverret situasjonen i Portugal betraktelig.

I følge intervjuene reiste familiene samlet i Portugal (mor-farn-barn), mens de i skandinaviske land bytter på å reise. De lar for det meste barna være hjemme i Romania. I Portugal betalte de husleie og bostgifter og hadde arbeidskontrakter. I de skandinaviske landene bor de vanligvis i kummerlige kår (biler) uten tilgang på f.eks. dusj og toaletter. Hovedproblemet som møter rombefolkningen i dette lokalsamfunnet er, slik det påpekes av respondentene:

- Mangelen på arbeid (i Romania)
- Mangelen på arbeid (i skandinaviske land)
- Mangelen på språkkunnskap (i skandinaviske land)

Romsamfunnet vi møtte på markedet i Novaci består av kopperslagere, som bor spredt i Gorj-regionen. De har nylig gått over til å arbeide med gips, og har spesialisert seg på hageobjekter. Få av dem har reist utenlands, og enda færre uttrykker et ønske om å gjøre det i fremtiden. Selv om de viser entreprenøregenskaper, er de fleste uten planer for fremtiden. Som en av kvinnene vi intervjuet i Novaci sa, angående hennes ønsker for sine barn:

"(...) hvilke ønsker? Våre barn tar ingen utdanning slik rumenere gjør."

I motsetningen til romsamfunnet i Scoarta nevner ikke kopperslagerne mangelen på sosiale goder eller behov for hjelp; likevel ser de ikke ut til å finne løsninger for fremtiden.

Targu Carbunesti er en småby med anslagsvis 8000 innbyggere, hvor romfolk utgjør 6.95% av befolkningen. Lokalsamfunnet som forskerteamet besøkte bor i utkanten av byen, ved siden av jernbanen. De er delt i forskjellige undergrupper og deres økonomiske situasjon varierer veldig, fra ekstrem fattigdom til overflod.

Selv om forskningsteamet til å begynne med vurderte Budieni (som er en del av Scoarta), ble det til sist besluttet å samle data fra Pistetii din Deal (som også er en del av Scoarta). Denne beslutningen ble tatt på stedet av forskerteamet etter anbefaling av legen (Tudori Patega Elena), som er godt kjent med situasjonen i området. Hovedargumentet for dette var at rombefolkningen i Pistestii din Deal utgjør et homogent samfunn, de reiser ofte til skandinaviske land, og har tidligere erfaring med migrasjon (til Portugal).

RESULTATER

Tall og kjønn

Vi intervjuet 62 personer, hvorav 51 er kvinner og 11 er menn.

Alder

De fleste personene er mellom 40 og 49 år (16 personer). Den yngste er 18- den eldste er 75 (begge kvinner).

Sivilstatus

De fleste som ble intervjuet er gift (37).

16 personer er samboere.

4 personer er enslige/ugift.

1 er separert

4 er enker

Arbeid

De fleste er arbeidsledige (54). En er pensjonert og 6 er hjemmевærende.

Bare en kvinne arbeider selvstendig i en butikk sammen med sin ektemann. Det er viktig å understreke at den samme kvinnen har fullført videregående skole. Hun arbeider som helsearbeider og melder om den høyeste inntekten i lokalsamfunnet (mellom 1500 og 2000 lei, omtrent 350-450 euro).

Utdannelse

44 av respondentene har utdannelse (22 har gjennomført grunnskole, 22 barneskole). De er urovekkende at **12 personer ikke har gått på skole i det hele tatt** (de fleste av dem mellom 20-29 og 30-39). Et slikt resultat, selv om det må bekreftes av videre studier, kan lede en til å konkludere at utdanningspolitikken i Romania i forhold til romfolk har vært feilslått de siste 25 årene. 2 personer avsluttet 3 år med skole, en person avsluttet videregående (en mann), en person har utdannelse etter videregående (en kvinne), en kvinne har ett års utdannelse.

Inntekt

De fleste personer har en inntekt under 500 lei (omtrent 130 euro), hvilket utgjør sosialbidrag. Det er viktig å understreke at når en person migrerer mister han eller hun også sitt krav på sosiale bidrag. En respondent har en inntekt mellom 500-850 lei (130-200 euro) og en annen mellom 1500 og 2000 lei (350-450 euro). 3 personer ville ikke avgi noe svar.

Hvor ofte reiser du til Norge/utenlands?

De fleste reiser en gang om året (30). 25 reiser flere ganger (2-3 ganger årlig). 4 personer reiser aldri (den personen med høyest inntekt og flest år med utdannelse har aldri reist utenlands). En person har reist en gang (2 uker til Tyskland, hvor hun ikke klarte tilpasse seg). De som reiser to eller tre ganger årlig bytter (enten konen eller ektemannen, eller deres foreldre; av og til konen/ektemannen hver for seg). En årsak til at de ikke kan ta med seg sine barn er frykt for at barnevern skal ta fra dem barna, en annen er dårlige levekår i skandinaviske land.

Reisemål

De fleste av respondentene reiser til Norge, hovedsakelig Oslo (48), Trondheim (10), Lillehammer (2). Syv av dem reiser til Sverige (to til Malmø). To personer reiser til Frankrike, og fire personer til Tyskland. En person til Belgia og flere til Portugal.

Når reiste du for første gang til Norge/utenlands?

Umiddelbart etter revolusjonen reiste tre personer til Italia og Tyskland. I 2000, reiste flere til Portugal, hvor de arbeidet i jordbrukssektoren (en person reiste allerede i 1996) - 6 av de intervjuede dro til Portugal for første gang mellom 2003-2006. Til Norge dro de fleste for første gang omtrent 2010-2011 (18 stykker) og 2012-2013(10 stykker).

Har du slektninger som arbeider i Norge/utenlands?

14 respondenter har ingen slektninger som arbeider utenlands. De 48 andre har slektninger som gjør det:

Årsaker til å reise utenlands

59 personer oppgir mangel på penger som årsak for migrasjon. To personer oppgir familieårsaker.

"På grunn av fattigdom. Vi har ikke arbeid, ingen penger. Vi kan ikke leve."

"Ingen vil ansette meg".

"Jeg er gammel. Hvem skulle gi meg en jobb? Hvem skulle ansette meg når jeg er så gammel?"

"Var de ikke for disse landene (Norge...) hadde vi vært døde. Takk Jesus for at de er snille. Vårt land (Romania) gjør ingenting."

"Om det ikke var for Norge, hva skulle det blitt med oss? Vi kan ikke takke befolkningen i Norge nok."

"Rumenske politikere stjeler. Var det ikke for andre land ville vi, sigøynere, vært i en forferdelig situasjon."

Fikk du hjelp første gang du reiste utenlands?

25 personer fikk ingen hjelp eller assistanse ("Jeg hørte om det"; "Folk fortalte om det")

25 personer fikk hjelp av slektninger ("De ga meg penger til reisen")

9 fikk hjelp fra bekjente.

1 person fikk hjelp av en person som hverken er slektning eller bekjent.

Når du reiser til Norge/utenlands, reiser du sammen med noen?

35 personer reiste alene.

21 personer reiste ikke alene.

Hvem reiser sammen med deg?

31 personer reiser sammen med slektninger (hovedsakelig ektemann/kone)

4 reiser sammen med bekjente.

Hva gjør du når du er i Norge/utenlands?

De fleste svarte at de tjener penger (58 personer).

7 personer (alle kvinner) svarer at de gjør husarbeid.

Hvordan tjener du penger?

De fleste som arbeider i Portugal tjener penger på landbruksarbeid.

De fleste som reiser til Norge tjener penger på tigging (47 personer).

Noen av respondentene arbeider i Norge (11 personer).

Bare en person svarer at hun har arbeidskontrakt.

Måten romabeskriver tigging:

"Hold ut hånden. Vær så snill, vær så snill..."

"Jeg har en kopp og venter på at folk legger mynter i den".

Hvordan bruker du pengene?

De fleste respondentene bruker pengene på å kjøpe ting til sine barn (48 personer) og sin familie (8 personer).

5 personer svarer at de bruker pengene selv.

2 personer kjøper klær.

1 person gir pengene til ektemannen.

Svar:

"Jeg bruker pengene på å sende barna på skolen, på å kjøpe klær til dem."

"Ved, mat til husholdningen".

"Jeg brukte dem på en operasjon".

Har noe forandret seg siden du reiste til Norge/utenlands?

45 personer svarte ja

16 personer svarte nei

På hvilken måte forandret livet ditt seg etter at du reiste til Norge/utenlands?

43 personer mener livet deres har forbedret seg på grunn av migrering.

2 personer mener livet deres har blitt vanskeligere som følge av migrasjon.

14 personer melder ikke om noen forandring som følge av migrasjon.

Svar:

"Vi har et tak, et hus, mat, vi kan fø barnebarna".

"Jeg ble deprimert. Jeg er redd fordi leiren hvor jeg bodde ble angrepet av skinheads".

"Gresset gror og ingen kan klippe det" (hjemlengsel)

Har noe forandret seg for din familie etter at du reiste til Norge/utenlands?

34 personer svarte ja

24 personer svarte nei

Hva har forandret seg i din familie etter at du reiste til Norge/utenlands?

28 svarer at de kommer bedre overens med ektemann/hustru.

8 kommer bedre overens med barna.

1 kommer bedre overens med svigerfamilien.

1 kommer ikke lenger overens med ektemannen som har blitt voldelig og aggressiv.

24 opplever ingen forandring.

Svar:

"Når du er fattig krangler du mye"

"Vi brukte krangle mye, men nå som vi har mer penger har vi ikke så mange grunner til å krangle lenger".

38 svarer at de tar beslutningene sammen, som partnere. Til tider er barn/svigerfamilie/foreldre med å ta beslutninger.

14 svarer at ektemannen tar beslutningene.

5 personer tar beslutningene alene (hovedsakelig menn, men også kvinner som er enker/enslige)

3 svarer at svigerfedrene tar beslutningene.

Har noe endret seg ved hvordan du tar beslutninger i din familie etter at du reiste til Norge/utenlands?

17 svarer ja

38 svarer nei

Hva har forandret seg ved måten du tar beslutninger?

I 10 tilfeller konsulterer ektemannen/konen sin ektefelle oftere.

I 3 tilfeller konsulterer foreldrene mer med sine barn.

I 3 tilfeller ble meningene til respondenten oftere tatt i betraktning.

I et tilfelle konsulterte svigerforeldrene oftere med svigerdatteren.

I 2 tilfeller ble ikke respondentens mening tatt i betraktning.

I 38 tilfeller var det ingen betydelig forandring.

Hvem spør du om hjelp når du har et problem?

De fleste svarer at de går til slektninger (57 personer).

3 personer svarer Gud.

Vi bør nevne at

- Gud var ikke nevnt i spørreskjemaet.
- De fleste romfolk i Scoarta tilhører pinsemenigheten.

2 personer svarer bekjente. En person svarer myndighetene.

Hvilke myndigheter henvender du deg til?

46 personer svarer lege.

Mulige forklaringer:

- Legen som fulgte med forskerteamet.
- Alvorlige helseplager
- Bekymringer for helse
- At legen i særdeleshet er involvert i velferden til sine pasienter.

14 svarer lokale romfolk-eksperter.

11 svarer borgermester.

1 svarer rom-ledere.

1 svarer rettsystemet (selv om det ikke var med i spørreskjemaet)

Gud ble også nevnt.

"Ingen hjelper oss".

"Alle er opptatt med sine egne problemer"

"Andre myndigheter hjelper oss ikke, de hører ikke engang på oss".

FORTOLKNING AV RESULTATER

Migrasjonens dimensjoner og karakteristikk

Vi kan si at migrasjon i de to lokalsamfunnene hvor vi gjennomførte vår forskning representerer et massefenomen, siden de fleste familiene har minst ett medlem som migrerer.

Migrasjon er et sesongfenomen; romfolk veksler mellom å bo i Romania og perioder, hovedsakelig om vår og sommer, hvor de oppholder seg i Norge/utenlands. I almenhet reiser menn oftere, mens romkvinner reiser bare en gang om året.

Et element som betinger migrasjonen er at en voksen må være hjemme for å ta hånd om barn. I de tilfellene hvor utvidede familieband er sterkere, tar vanligvis eldre kvinner på seg denne oppgaven, noe som tillater yngre par å reise sammen.

Det er også en viss veksling mellom menn og kvinner som reiser utenlands, noe som er nytt i forhold til tradisjonelle mønstre hvor hele familier reiser sammen.

Foretrukne land

Romfolks migrering retter seg ikke utelukkende mot Norge. Andre stater som ofte reises til er: Danmark, Sverige, Tyskland, Frankrike og

Portugal. Vi merker en forandring i preferanser i forhold til de økonomiske omstendighetene i landene det dreier seg om.

I utgangspunktet var Portugal hovedmålet for romfolk i Scoarta, hvor de arbeidet i landbruket. Romfolks migrering til Portugal begynte i følge innsamlet data før Romania ble innlemmet i EU tidlig 2000, men dette førte til en betydelig økning i antall migranter (se svar på spørsmål nummer 9).

Den økonomiske krisen i 2008 reduserte tilgjengeligheten på arbeid i Portugal. For romfolket førte dette til at de måtte finne nye reisemål som kunne gi dem ny inntekt. På slutten av 2000-tallet ble de migrerende romfolkene i de to samfunnene mer interesserte i de skandinaviske landene. En mulig forklaring er landenes gode økonomi i motsetning til resten av Europa, inkludert Romania, som ble alvorlig rammet av den økonomiske krisen.

Av de skandinaviske landene er Norge foretrukket, og særlig Oslo. En mulig forklaring er en vennlig innstilling fra myndighetene (spesielt politiet) slik de forholder seg til romfolk, og særlig vennligheten og generøsiteten til innbyggerne. Romfolk har en positiv oppfatning av nordmenn som vennlige og generøse.

Årsaker til migrasjon

Hovedårsaken til migrasjon, slik det kommer frem i svarene, er behovet for inntekt sammen med få jobbmuligheter i Romania og veldig lavt lønnsnivå - altså fattigdom og mangel på økonomiske muligheter i Romania. De fleste romfolk i Romania får sin inntekt fra velferdsytelser (som barnebidrag og pensjon).

Romfolks arbeid i Norge

Det er vanskelig å føre presis statistikk for aktivitetene til romfolk i utlandet, hovedsakelig på grunn av deres motvilje til å snakke om dette. De skammer seg for å snakke om å være involvert i tigging eller tyveri. De er også redd for å bli skattlagt av myndigheter utenlands, og for juridiske sanksjoner.

Respondentene svarer for det meste at de arbeider utenlands, uten å oppgi spesifikt hva de gjør. Hovedaktiviteten er tigging i offentlige rom. Andre aktiviteter er distribuering av magasiner. Noen er korttidsansatte som ufaglærte i små selskaper, som bilvaskeri. Noen panter flasker og handler brukte klær. Bare en person svarer at noen romfolk som reiser utenlands er involverte i lommetyveri. Men de fleste romfolk i de to lokalsamfunnene distanserer seg fra slik aktivitet, som i følge dem blir utført av romfolk fra andre land.

Det er flere ting som hindrer romfolk fra å skaffe seg sikkert og godt betalt arbeid: mangel på språkkunnskap (noen av dem har grunnleggende engelskferdigheter); juridiske problemer (mangel på papirer, manglende kjennskap til juridiske prosedyrer, manglende informasjon om skatt og krav som følger med arbeidskontrakt).

Det er viktig å legge merke til at disse tingene gjelder for både kvinner og menn som migrerer til skandinaviske land.

Almene følger av migrasjon

Siden migrasjon er et massefenomen i disse lokalsamfunnene har den noen sterke effekter:

De mest synlige er materielle: inntektene fra utlandet sikrer romfolks dagligliv (mat, klær) mesteparten av året. Videre brukes noe penger på å modernisere og reparere husene deres. En liten del klarer å spare penger til å bygge hus. I noen tilfeller ble pengene brukt til å behandle alvorlige helseplager.

De positive effektene fører indirekte til forbedring av familieforhold. De fleste respondentene svarer at de takket være mindre økonomiske problemer opplever mindre anstrengthet mellom familiemedlemmer, og en større sannsynlighet for at familien kommer overens.

Migrasjon fører til større sosiale forskjeller: noen romfolk har fått mer penger, mens andre bare såvidt klarer å sikre sitt daglige forbruk. Antallet romfolk som har en betydelig inntekt er veldig lav, og størrelsen på husene er talende. Noen romfolk har kjøpt biler (noen av dem brukes for å frakte brukte klær).

Det er verdt å nevne at romfolk som har større inntekt er mindre tilbøyelige til å prate om sine erfaringer med migrasjon. Vi antar at dette forklares av en frykt for skattlegging.

Likevel opplever ikke de fleste av respondentene at livene deres har forbedret seg betraktelig som følge av migrasjon. De personene som bare klarer forsørge sine daglige utgifter er mer villige til å prate om sine erfaringer. De var motvillige til å svare på ting bare i de tilfellene de trodde dette kunne gi dem problemer (en person hadde mottatt en regning på helsetjenester i Norge og kunne ikke gjøre opp for seg, og ville derfor ikke være med i studien).

I allmenhet har de personene som migrerte tidlig større inntekt. Dette kommer av at de klarte utnytte de tilgjengelige mulighetene på et tidspunkt der antallet som kunne dra nytte av dem var lavt. Personlige egenskaper og villighet til å tilpasse seg nye situasjoner har likevel tillatt personer som deltok i migrasjonen på senere stadier å skaffe seg en høyere inntekt enn andre. På nåværende tidspunkt er det noen

spenninger som følge av denne sosiale ulikheten, men de er fremdeles ubetydelige.

Andre effekter på livsstil: tradisjonelle håndverk blir glemt. De er flere årsaker til dette: romfolket i Pistetii din Deal, for eksempel, var mursteinmakere. Først kommunismen, og senere kapitalismen gjorde dette yrket mindre tiltrekkende. I forhold til migrasjon har dette yrket blitt helt oppgitt til fordel for andre aktiviteter som skaper mer inntekt, som distribusjonen av magasinet "Folk er folk".

Et av de mest alvorlige problemene vi identifiserte er at selv om noen er i stand til å skape en god inntekt som følge av migrasjon, har de ikke kunnskap til å skape egne forretninger når de returnerer til Romania. Når mulighetene som har fulgt med migrasjon forsvinner vil livsstilen til disse personene påvirkes alvorlig.

Selv om de fleste følgene av migrasjon er fordelaktige, blir ikke potensialet utnyttet til det fulle.

Partikulære effekter på romkvinnens status

Romkvinner deltar i migrasjon i en utstrekning sammenlignbar med menn. Deres aktiviteter er også sammenlignbare, hvor romkvinner også genererer inntekt.

Svar på spørreundersøkelsen viser at romkvinner blir spurt og dere meninger tatt hensyn til når det taes beslutninger. Dette gjelder også før de migrerer, så påvirkningen til migrasjon på dette aspektet er ubetydelig. Likevel tillater betingelsene hvor migrasjon finner sted noen forandringer i forhold til den utvidede familien og fremmer en større grad av forhandling mellom likeverdige partnere.

Det er forskjell i adferd og mentalitet i forhold til alder- eldre kvinner er mer tradisjonelle. Et illustrerende eksempel er når en av de mannlige medforfatterne av studien ble fotografert sammen med barna i lokalsamfunnet. Når han inviterte en ung mor å bli med på bildet sa hun først ja, men flere eldre kvinner sa at slik oppførsel ikke var akseptabel, siden hun var gift. Så den unge moren avstod fra å bli fotografert under press fra de eldre kvinnene.

KONKLUSJONER

Studien synliggjør flere aspekter enn de som ble tatt i betraktning innledningsvis. For eksempel kommer ikke **diskriminering** til syne i det hele tatt i respondentenes diskurs. Forskjeller oppfattes snarere som sosiale ulikheter: "Rumenere har bedre levekår", og forskjellig oppførsel forklares med karaktertrekk: "Nordmenn er mer barmhjertige". Hovedproblemet slik det oppleves i disse lokalsamfunnene er mangelen på arbeid. Altså er løsningen på problemet å skape flere arbeidsplasser i regionen. Flere av respondentene er involverte i aktiviteter som kan karakteriseres som entreprenørskap, men er av en sporadisk karakter. Romfolk i disse lokalsamfunnene synes ikke å finne muligheter for å skape inntektsveier av sine ferdigheter på lang sikt. Deres forventninger til fremtiden er betinget av andres hjelp: "de må gi oss".

Dessverre spiller ikke myndighetene en stor rolle i livene til disse lokalsamfunnene, noe som forsterkes av at Pistetii din Deal ligger langt fra regionsenteret hvor myndighetene befinner seg. Slik det fremstår av spørreundersøkelsen og av intervjuer henvender romfolk i disse samfunnene seg heller til familie enn til myndighetene med sine problemer. Den nærmeste myndigheten de interagerer med mest er legen. Respondentene visste ikke hvilket parti ordføreren tilhører og har ingen idé om hva de ville gjort om de selv hadde blitt valgt (på

spørsmål om hva de ville gjøre om de ble valgt til ordfører svarte kvinnene i intervjuene "Jeg ville gitt til alle", uten å svare mer spesifikt). Studien viser visse positive effekter på de lokalsamfunnene som har blitt undersøkt. Den største positive effekten er på familien: medlemmer av familiene kommer bedre overens. Deres materielle situasjon har forbedret seg: det er en viss regelmessighet knyttet til inntekt, bedre og større hus, bedre hygieniske vilkår. Likevel er romfolk fanget i en sirkel hvor de må tigge for sitt livsopphold, uten å være i stand til å se noen vei ut av den. Hva angår romkvinner virker ikke deres frigjøring å være knyttet til deres posisjon i familien, slik andre studier sitert tidligere har foreslått. Om deres situasjon har blitt forbedret på kort sikt (bedre dagligliv, de kommer bedre overens), tjener ikke romkvinner stort i det lange løp på migrasjon til skandinaviske land: de konfronteres ikke med andre kjønnsroller og blir ikke økonomisk selvstendige. Det er også potensialer for alvorlige negative følger av migrasjon for romkvinner: de tilbringer mindre tid med sine barn, de kan ikke ta vare på sine barn som følge av sesongbasert migrasjon, sørge for helsen deres (vaksinering) eller registrere dem i skolen.

ANBEFALINGER

- a) Investeringer i Romania for å skape arbeidsplasser
- b) Investeringer bør ta for seg fattige lokalsamfunn, uavhengig av etnisitet
- c) Inkluderende aktiviteter som retter seg mot folk fra både majoritets og minoritets befolkningen.
- d) Språkundervisning i skandinaviske land (for at romfolk kan tilegne seg verdiene og kunnskap til å orientere seg i landet de migrerer til).
- e) Kurs i entreprenørskap og forretningsplanlegging.
- f) Opprettelse av en organisasjon i Norge som kan assistere romfolk i å finne arbeid og hjelpe dem med å tilpasse seg normer og regelverk.
- g) Investering i utdanning og selvstendigjøring av romkvinner (kurs for personlig utvikling, entreprenørskap).

Bibliografi:

Achim, Viorel, *The Roma in Romanian History*, English translated by Richard Davies, Budapest, New York, Central European University Press, 2004.

Berger, J. and Mohr, J. (1975) *A Seventh Man*. Harmondsworth: Penguin Books. Vigh, H. (2009b) 'Motion squared: a second look at the concept of social navigation', *Anthropological Theory*, 9(4): 419_38.

Bernhard S. , *The European Paradigm of Social Exclusion*, *Journal of Contemporary European Research*, Vol. 2, No.1, 2006, pp. 41-57.

Briones L. , *Empowering Migrant Women: Why Agency and Rights Are Not Enough* Aldershot: Ashgate, 2009

Case C-333/13 Elisabeta Dano, Florin Dano v Jobcenter Leipzig.

Chelcea, Ion, *Țiganiii din România. Monografie etnografică*, București, Editura Institutului Central de Statistică, 1944.

Dawson M. *New Governance and the Transformation of European Law: Coordinating EU Social Law and Policy*, Cambridge University Press, 2011.

Dawson M., De Witte B., *The EU Legal Framework of Social Inclusion and Social Protection: Between the Lisbon Strategy and the Lisbon Treaty*, in Bea Cantillon, Herwig Verschueren, Paula Ploscar (eds), *Social Inclusion and Social Protection in the EU: Interactions between Law and Policy*, Antwerp, Intersentia, 2012, *Law and Cosmopolitan Values*, 2, pp. 41-69.

Erel U., *Migrant Women Transforming Citizenship: Life-Stories from Britain and Germany* Aldershot: Ashgate, 2009

Gamella J., (2007) *La Inmigración Ignorada: Roma/Gitanos de Europa Oriental en España, 1991_2006*. At

http://www.ugr.es/_pwlac/G23_08JuanF_Gamella.html, accessed 6 January 2010.

Gheorghe, Nicolae, „Origin of Roma’s Slavery in the Romanian Principalities”, în *Roma* 7 (1), 1983, pp. 12-27.

Gillborn, D. and Mirza, H.S. (2000) *Educational Inequality. Mapping Race, Class. A Synthesis of Research Evidence*. London: Office for Standards in Education.

Glick Schiller N., *A Global Perspective on Transnational Migration: Theorizing Migration without Methodological Nationalism*, Working Paper, No. 67, University of Oxford, 2009 . Glick Schiller, N. (2003) ‘The centrality of ethnography in the study of transnational migration: seeing the wetland instead of the swamp’, in Foner, N. (ed.) *American Arrivals: Anthropology Engages the New Immigration*. Santa Fe: School of American Research Press, 99_128.

Goodwin M., *The romani claim to non-territorial nationhood: taking legitimacy-based claims seriously in international law*, Teză doctorală, European University Institute, p. 2006.

Grill, J., *Mobilities among Roma from Eastern Slovakia, “Going up to England: Exploring Mobilities among Roma from Eastern Europe, ” Journal of Ethnic and Migration Studies*, Vol. 38, No. 8, September 2012, pp. 1269-1287.

Guglielmo, R. and Waters, T.W. (2005) ‘Migrating towards minority status: shifting European policy towards Roma’, *Journal of Common Market Studies*, 43(4): 763_85.

Guy, W. (ed.) (2001) *Between Past and Future. The Roma of Central and Eastern Europe*. Hatfield: University of Hertfordshire Press.

Hage, G. (2006) ‘Migration, marginalized masculinity and dephallicization: a Lebanese villager’s experience’, in Gagnon, J. and Khalaf, S. (eds) *Arab Sexuality*. London: Al-Saqi, 107_29.

Hancock I., *The Pariah Syndrome, An Account of Gypsy Slavery and Persecution*, Karoma Publishers, 1989, Viorel Achim, *The Roma in Romanian History*, Central European University Press, 2004.

Hancock, I. *We are the Romani People*, Interface Collection, Volume 28, 2002.

Helms E. , *Invisible victims: an analysis of human trafficking vulnerability and Prevention in Bulgarian Romani Communities*, Thesis presented at the University of Denver, in 2013,

Hirsch, J.S. (1999) 'El Norte la mujer manda: gender, generation and geography in a Mexican transnational community', *American Behavioral Scientist*, 42(9): 1332_49.

Hochschild, A.R. (2000) 'Global care chains and emotional surplus value', in Hutton, W., Giddens, A. and Cape, J. (eds) *Living on the Edge: Living with Global Capitalism*. London: Vintage, 130_46.

Hondagneu-Sotelo, P. (1992) 'Overcoming patriarchal constraints: the reconstruction of gender relations among Mexican immigrant women and men', *Gender and Society*, 6(3): 393_415.

Hondagneu-Sotelo, P. (1994) *Gendered Transitions: Mexican Experiences of Immigration*. Berkeley: University of California Press.

Klimova-Alexander, V.I, *The Romani Voice in World Politics, The United Nations and Non-State Actors*, Ashgate, 2005.

Kogălniceanu, Mihail, *Esquisse sur l'histoire, les moeurs et la langue des Cigains*, Berlin, 1837; reprodușă în *Opere*, vol. I, ed. A. Oșetea, București, 1946.

Krummel S. (2012) *Migrant Women: Stories of Empowerment, Transformation, Exploitation and Resistance*, *Journal of Ethnic and Migration Studies*, 38:7,1175-1184, p. 1175

Mather J.D. , *The Court of Justice and the Union Citizen*, *European Law Journal*, 2005, Vol. 11, issue 6, pp. 722-743.

Matras Y. , *Romani: A Linguistic Introduction*, Cambridge University Press, 2005

Nacu A., (2012) From Silent Marginality to Spotlight Scapegoating? A Brief Case Study of France's Policy Towards the Roma, *Journal of Ethnic and Migration Studies*, 38:8,

Necula, Ciprian, „The Cost of Roma Slavery”, în *Roma Minority-Between Inclusion and Exclusion. Perspective Politice*, vol. 5, nr. 2, 2012, pp. 33-45.

Oprean, Oana, *The Roma of Romania*, College of Liberal Arts & Social Sciences Theses and Dissertations, Paper 96, 2011, <http://via.library.depaul.edu/etd/96>, accesată la 26.06.2015.

Panaitescu, P.N., „Le Rôle économique et social des Tziganes au Moyen Age en Valachie et en Moldavie”, în *XVII-e Congrès International d'Antropologie et d'Archéologie Préhistorique. VII-e Session de l'Institut International d'Antropologie. Bucarest, 1-8 Septembre 1937*, București, 1939, pp. 933-942.

Pantea M.C. (2012) From 'Making a Living' to 'Getting Ahead': Roma Women's Experiences of Migration, *Journal of Ethnic and Migration Studies*, 38:8, 1251-1268.

Parrado, E.A. and Flippen, C. (2005) 'Migration and gender among Mexican women', *American*

Pessar, P. and Mahler, S. (2003) 'Transnational migration: bringing gender in', *International Migration Review*, 37(3): 812_46.

Pessar, P.R. and Mahler, S.J. (2003) 'Transnational migration: bringing gender in', *International Migration Review*, 37(3): 812_46.

Portes, R. Rumbaut, (2006) *Immigrant America: A Portrait*. Los Angeles and Berkeley:

Puigvert, L. (2001) *Las Otras Mujeres*. Barcelona: El Roure.

Recensământul populației și al locuințelor, 2011.

Sanchez, M. and Gimenez, M. (2005) *Estudi de la Població Gitana a Catalunya*. Barcelona: Foundation Pere Tarre's, Department of Social and Family Welfare, State of Catalonia.

Sigona N., Vermeersch P., Editors' Introduction. *The Roma in the New EU: Policies, Frames and Everyday Experiences*, *Journal of Ethnic and Migration Studies*, 38:8, p. 1189.

Sigona, N. and Trehan, N. (eds) (2009) *Romani Politics in Contemporary Europe*. Houndmills: Palgrave. H. Van Baar, (2009) 'Scaling the Romani grassroots: Europeanization and transnational networking', in Jacobs, F. and Ries, J. (eds) *Roma-/Zigeunerulturen in Neuen Perspektiven*. Leipzig:Leipziger Universitätsverlag, 217_41 (2nd edition).

Sobotka E, Vermeersch P., *Governing Human Rights and Roma Inclusion: Can the EU be a Catalyst for Local Social Change?*, *Human Rights Quarterly*, Volume 34, Number 3, August 2012, pp. 800-822. Not just the Lisbon Treaty new language, but all the changes post „Lisbon Strategy”, and under „Lisbon 2020”.

Sociological Review, 70(4): 606_32.

Sordé Martí T. Munté A., Contreras A. & Òscar Prieto- Flores (2012) *Immigrant and Native Romani Women in Spain: Building Alliances and Developing Shared Strategies*, *Journal of Ethnic and Migration Studies*, 38:8, 1233-1249 p. 1234

Stewart M. , *The Time of the Gypsies*, Westview Press, 1997.

Strategia Guvernului României de incluziune a cetățenilor români aparținând minorității romilor pentru perioada 2012-2020.

University of California Press.

Vermeersch P., (2012) *Reframing the Roma: EU Initiatives and the Politics of Reinterpretation*, *Journal of Ethnic and Migration Studies*, 38:8, 1195-1212.

Wacquant, L. (1995) 'The pugilistic point of view: how boxers think and feel about their trade', *Theory and Society*, 24(4): 489_535. Wacquant, L. (2004) *Body and Soul: Notebooks*

Zamfir, Cătălin, ZAMFIR, Elena (eds.), *Țiganiii între ignorare și îngrijorare*, București, Ed. Alternative, 1993.